

**Metodiskie norādījumi siltumapgādes pakalpojuma
koncesijas līgumu izstrādei atbilstoši likumprojekta
„Koncesiju likums” prasībām**

Metodiskie materiāli siltumapgādes pakalpojuma koncesijas līguma slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūras dokumentu (nolikuma un līguma) izstrādei ir izmantojami kā skaidrojošs materiāls. Tie neaizstāj kvalificētu speciālistu konsultācijas, kuras būtu jāizmanto, izstrādājot koncesijas līguma slēgšanas tiesību piešķiršanas dokumentāciju konkrētam projektam.

Saturs

IEVADS	4
I. KONCESIONĀRAM PLĀNOTO PAKALPOJUMU SATURS UN VEIDS, KĀ ARĪ JEBKURI NOSACĪJUMI, KAS ATTIECAS UZ LĪGUMA PRIEKŠMETU	4
1.1. LĪGUMA PRIEKŠMETS	4
1.2. VEICAMO DARBU SATURS UN VEIDS	4
1.3. NOŠĶIRŠANA NO BŪVDARBU KONCESIJAS	5
2. LĪGUMA SPĒKĀ STĀŠANĀS PRIEKŠNOSACĪJUMI	5
3. LĪGUMA TERMIŅŠ	5
3.1. TERMIŅA NOTEIKŠANA	5
4. EKSKLUZĪVO TIESĪBU APJOMS	6
5. KONCESIJAS LĪGUMA FINANSIĀLIE NOSACĪJUMI (TAI SKAITĀ KONCESIJAS SUMMA LATOS)	6
6. KONCESIJAS RESURSI, TO NODOŠANAS KĀRTĪBA UN ATTIECINĀMĀS PUŠU ĪPAŠUMA TIESĪBAS	6
6.1. KONCESIJAS RESURSI	6
6.2. PUŠU ĪPAŠUMTIESĪBAS.....	7
6.3. KONCESIJAS RESURSU NODOŠANA UN NODOŠANAS KĀRTĪBA	7
6.4. UZŅĒMUMA PĀREJAS RISKS, T.SK., DARBINIEKU AIZSARDZĪBAS NOTEIKUMI	7
6.5. PAMATLĪDZEKĻU UZTURĒŠANAS RISKS	8
7. TERMIŅI PAKALPOJUMU SNIEGŠANAI UN NOSACĪJUMI TO PAGARINĀŠANAI	8
7.1. PAKALPOJUMA SNIEGŠANAS UZSĀKŠANA	8
7.2. TERMIŅU PAGARINĀŠANA	9
8. KĀRTĪBA, KĀDĀ KONCESIJAS RESURSI TIKS NODOTI ATPAKAĻ KONCEDENTAM	9
8.1. KONCESIJAS RESURSU STĀVOKLIS	9
8.2. NOSLĒGUMA PĀRBAUDE.....	10
8.3. CĪTI JAUTĀJUMI	10
8.4. UZŅĒMUMA PĀREJAS RISKS, T.SK., DARBINIEKU PĀREJAS JAUTĀJUMI	10
9. IEROBEŽOJUMI VAI NOSACĪJUMI ATTIECĪBĀ UZ KONTROLPAKETES IZMAIŅĀM KONCESIONĀRA KAPITĀLĀ, KĀ ARĪ KONCESIONĀRA DARBĪBĀ	11
10. RISKU PĀRDALES REGULĒJUMS	11
10.1. VADĀMIE RISKI	12
11. MAKSĀJUMI	13
11.1. PAKALPOJUMA LIETOTĀJU MAKSĀJUMS	13
11.2. KONCEDENTA VEIKTIE MAKSĀJUMI.....	14
11.3. KONCESIJAS MAKSA	14
12. PAKALPOJUMA PIEEJAMĪBAS NODROŠINĀŠANAS PIENĀKUMS	14
13. PUŠU TIESĪBAS KONCESIJAS IETVAROS NODOT SAVAS TIESĪBAS TREŠAJĀM PERSONĀM UN APSTĀKĻI, KAS TĀS IEROBEŽO	14

13.1.	IEROBEŽOJUMI KONCESIONĀRAM	14
13.2.	IEROBEŽOJUMI KONCEDENTAM	14
13.3.	IEROBEŽOJUMI FINANSĒTĀJIEM.....	15
14.	SAISTĪBU IZPILDES NODROŠINĀJUMS.....	15
15.	APDROŠINĀŠANA.....	15
16.	LĪGUMA IZPILDES UZRAUDZĪBA.....	15
17.	NEPĀRVARAMA VARA UN NORMATĪVO AKTU IZMAIŅAS	16
18.	PUŠU ATBILDĪBA PAR SAISTĪBU NEIZPILDI	16
19.	STRĪDU RISINĀŠANA	16
20.	KONCESIJAS LĪGUMA PĀRSKATĪŠANA.....	16
21.	LĪGUMA IZBEIGŠANA, VIENPUSĒJA ATKĀPŠANĀS.....	17
21.1.	KONCEDENTA TIESĪBAS VIENPUSĒJI ATKĀPTIES	17
21.2.	KONCEDENTA TIESĪBAS VIENPUSĒJI ATKĀPTIES	17
21.3.	LĪGUMA IZBEIGŠANAS KĀRTĪBA VIENPUSĒJAS ATKĀPŠANĀS GADĪJUMĀ	17
21.4.	ATLĪDZĪBA PAR NEATPELNĪTAJĀM INVESTĪCIJĀM.....	17
22.	KONCESIJAS SASKAŅOTĪBA AR JEBKĀDIEM PAPILDUS LĪGUMIEM	18
23.	KONCEDENTA TIESĪBAS PĀRŅEMT KONCESIJAS LĪGUMA TIESĪBU UN PIENĀKUMU IZPILDI.....	18

Ievads

Metodika ir sagatavota, ņemot vērā likumprojekta „Koncesiju likums” normas, atbilstoši likumprojekta izstrādes stadijai uz 2006. gada 20. decembri. Lai interpretētu likumprojektā ietvertās normas, ir ņemti vērā Eiropas Savienības dažādu institūciju izstrādātos dokumentos VPP jomā iekļautie ieteikumi. Tāpat arī izmantoti materiāli par citu valstu piemēram, Lielbritānijas, labāko praksi šādu projektu īstenošanā.

Metodikā lietotie jēdzieni ir interpretējami atbilstoši likumprojektā un citos normatīvajos aktos lietotajai terminoloģijai.

I. Koncesionāram plānoto pakalpojumu saturs un veids, kā arī jebkuri nosacījumi, kas attiecas uz līguma priekšmetu

1.1. Līguma priekšmets

Koncesijas līguma priekšmets siltumapgādes jomā būs siltumenerģijas piegādes pakalpojuma sniegšana ar mērķi nodrošināt apkuri un karsto ūdeni, kā atbildību saņemot tiesības sniegt pakalpojumu. Minētās pakalpojuma sniegšanas tiesības sevī ietver, galvenokārt, tiesības saņemt atbildību no pakalpojuma saņēmējiem. Atkarībā no koncesijas līguma noteikumiem, tas var nozīmēt arī tiesības sniegt pakalpojumam analogus pakalpojumus ārpus koncesijas līgumā minētās teritorijas.

Izvērtējot katru konkrēto situāciju un pašvaldības nepieciešamību, papildus pakalpojuma sniegšanai, kā līguma priekšmetā regulējamie papildus nosacījumi varētu tikt iekļauti vēl citi uzdevumi, kuru veikšana pēc koncedenta ieskatiem ir nepieciešama kvalitatīvai pakalpojuma nodrošināšanai. Piemēram, siltumapgādes sistēmas posmu rekonstrukcija vai tml.

1.2. Veicamo darbu saturs un veids

Saskaņā ar starptautisko praksi koncedentam jābūt uzmanīgam ar detalizētu veicamo darbu uzskaitījumu un ļoti konkretizētu tehniskā izpildījuma pasūtīšanu, definējot līguma priekšmetu, jo viens no VPP mērķiem ir privātajam sektoram vairāk pieejamo inovatīvo risinājumu ieviešana publiskā sektora pārvaldītājās jomās. Līdz ar to, galvenais uzsvars pakalpojuma koncesijas līgumā ir liekams uz sniedzamā pakalpojuma un tā kvalitātes prasību aprakstu. Pie tam, pārāk detalizēti definējot koncesionāra veicamo darbu apjomu, koncedents riskē uzņemties uz sevi un, attiecīgi, samazināt koncesionāram nodoto koncesijas līgumam un sabiedrības prasībām atbilstoša pakalpojuma nodrošināšanas risku. Taču, koncesijas līguma mērķis ir pilnībā nodot pakalpojuma nodrošināšanas jeb uzturēšanas risku koncesionāram.¹

Savukārt, koncedentam jāapzinās, ka uz to pilnībā gulstas pakalpojuma kvalitātes noteikšanas risks. Respektīvi, koncedentam būs tiesības prasīt no koncesionāra tikai tādiem kritērijiem atbilstoša pakalpojuma nodrošināšanu, kādi būs paredzēti līgumā. Ja koncesionārs sniegs līguma prasībām atbilstošu pakalpojumu, kas kādu iemeslu dēļ, tomēr nepietiekami apmierinās patērētājus, koncedentam nebūs tiesību piemērot nekādus līgumā iestrādātos piespiedu vai soda mehānismus par līguma neizpildi vai nepienācīgu izpildi.

Tā kā siltumenerģijas apgādes joma ir regulējama nozare, tad, protams, līgumā jāparedz, ka koncesionāram ir pienākums nodrošināt vismaz normatīvajos aktos paredzētajām prasībām atbilstošu pakalpojumu. Tomēr, ārējos normatīvajos aktos iekļautā normatīvā regulējuma esamība neliedz izvirzīt augstākas pakalpojuma kvalitātes prasības.

¹ Standartisation of PFI contracts, Version 3// HM Treasury, April 2004, 25, lpp.

1.3. Nošķiršana no būvdarbu koncesijas

Jāatzīmē, ka gadījumos, kad pakalpojuma koncesijas līgumā koncesionāram paredzēts pienākums veikt kādus būvdarbus, rekonstrukcijas vai atjaunošanas darbus, būtu jāizvērtē, vai tā ir būves vai pakalpojuma koncesija. Pēc vispārēja principa, līgums, kurš satur gan pakalpojumu, gan būvdarbu koncesijas elementus, būs uzskatāms par pakalpojuma koncesijas līgumu, ja atbilstoši līgumam veicamie būvniecības, rekonstrukcijas u.tml. darbi sastāda nebūtisku līguma sastāvdaļu un tiem ir tikai papildinošs raksturs, t.i., tie ir veicami, lai spētu nodrošināt pakalpojuma sniegšanu ².

2. Līguma spēkā stāšanās priekšnosacījumi

Nepieciešamība noregulēt Līguma spēkā stāšanās priekšnosacījumus izriet no šādiem apstākļiem, kas saistīti ar koncesijas līguma noslēgšanu:

- 1) VPP projekti parasti ir saistīti ar finansētāju, kas nav līguma slēgšanas tiesību procedūras iegūšanas pretendenti, nedz arī koncesijas līguma puses, piesaistīšanu;
- 2) siltumapgādes pakalpojumu drīkst sniegt tikai tāds komersants, kas ieguvis attiecīgu licenci, kuru izsniedz attiecīgās pašvaldības regulators;
- 3) koncedentam jānodod, bet koncedentam jāpieņem koncesijas resursi, kas nepieciešami pakalpojuma nodrošināšanai.

Skaidrs, ka nebūtu saprātīgi prasīt, lai energoapgādes komersanta licenci, kuru šobrīd izsniedz attiecīgā pašvaldības regulators, iesniedz visi pretendenti. Tāpat arī, konkrētu vienošanos ar apdrošinātājiem un finansētājiem noslēgšana parasti notiek pēc tam, kad pretendents ir ieguvis tiesības noslēgt koncesijas līgumu. Tas daļēji saistīts arī ar to, ka viena no VPP projektu iezīmēm ir tā, ka finansētājiem kā nodrošinājums no koncesionāra tiek dotas tiesības, kas koncesionāram izriet no noslēgtā līguma, piemēram, tiesības uz koncesionāra saņemtajiem maksājumiem no pakalpojuma lietotājiem. Minētais šobrīd paredzēts arī Koncesiju likumprojekta 35. pantā. Tas paredz, ka koncesionāram, lai tas varētu izpildīt koncesijas līguma nosacījumus, ir tiesības kā nodrošinājumu izmantot jebkuru tam piederošu lietu, lietu kopību vai saistības, ja vien, likumā vai koncesijas līgumā nav noteikts citādi.

Ņemot vērā iepriekš minēto, līgumā būtu jāparedz, ka līgums stājas spēkā pēc tam, kad koncesionārs ir iesniedzis koncedentam pēc satura un formas pieņemamus dokumentus par projekta realizēšanai nepieciešamā finansējuma nodrošināšanu, apdrošināšanas līgumus, kā arī energoapgādes komersanta licenci. Gadījumā, ja šie dokumenti netiek iesniegti, koncesionārs zaudē tiesības uz iegūto koncesiju un koncedentam likumā noteiktajā kārtībā ir tiesības uzaicināt citu pretendentu uz līguma slēgšanu.

Savukārt, koncesionāram, kurš nav spējis izpildīt līguma spēkā stāšanās priekšnosacījumus, būtu jāparedz arī tādu koncedentam radītu zaudējumu atlīdzināšanas pienākums, kas saistīti ar jaunas koncesijas līguma slēgšanas tiesību iegūšanas procedūras rīkošanu, ja tāda būtu nepieciešama.

3. Līguma termiņš

3.1. Termiņa noteikšana

Maksimālais koncesijas līguma termiņš ir 30 gadi, ja vien katrā konkrētā gadījumā Ministru kabinets nenosaka garāku termiņu. Līguma termiņš ir izvērtējams, ņemot vērā ieguldāmo investīciju apjomu un laiku, kas nepieciešams, lai investīcijas būtu iespējams atpelnīt caur maksājumiem no pakalpojuma lietotājiem. Vispārējs princips, kas ievērojams

² Commission Interpretative Communication on Concessions under Community Law, §42

izstrādājot un slēdzot koncesijas līgumu: jo mazāk risku tiek nodots koncesionāram un jo mazāks ir tā finansiālais ieguldījums projektā, jo īsākam jābūt koncesijas līguma termiņam.³

Līguma termiņa jautājums varētu kļūt īpaši svarīgs gadījumos, kad publiskais sektors līgumā vēlas noteikt maksimālo sliekšni maksājumiem, ko koncesionārs ir tiesīgs iekasēt no pakalpojuma lietotājiem. Šādā gadījumā jāpārdomā, ka, lai līguma termiņš nebūtu publiskajam sektoram neizdevīgi garš, koncesionāram, papildus lietotāju maksām, jāparedz papildus subsidējošu maksājumu veikšana⁴.

4. Ekskluzīvo tiesību apjoms

Lai nodrošinātu koncesionāram iespējas prognozēt naudas plūsmu koncesijas laikā un iespējas atpelnīt ieguldītās investīcijas, koncedents koncesijas līgumā var paredzēt, ka koncesionāram ir ekskluzīvas tiesības uz koncesiju, t.i., ka attiecīgā pakalpojuma sniegšanas teritorijā koncesijas līguma darbības laikā netiks pieļauta analoga pakalpojuma sniegšana, kas varētu radīt konkurenci koncesionāram. Šis ir viens no veidiem, kā vadīt pieprasījuma risku.

Tomēr, jāņem vērā, ka, lai šādas tiesības nodrošinātu gadījumos, kad koncedents ir pašvaldības kapitālsabiedrība, līguma slēgšanas procedūrai būtu jānotiek ciešā sadarbībā ar pašvaldību. Privātais partneris varētu vēlēties, lai pašvaldība noslēdz ar to attiecīgu vienošanos, kurā tā apņemas neveikt darbības, kuru rezultātā attiecīgajā teritorijā varētu sākt darbību cits komersants, kas sniedz analogu pakalpojumu. Pašvaldības protekcionisms varētu izpausties, piemēram, kā energoapgādes komersanta licences neizsniegšana citiem siltumapgādes komersantiem, tādu normatīvo aktu nepieņemšana, kas ļauj lietotājiem atteikties no centralizētās siltumapgādes izmantošanas u.tml. Pēdējais no minētajiem aspektiem jau daļēji ir saistīts arī ar politikas un normatīvo aktu izmaiņu riska vadīšanu.

5. Koncesijas līguma finansiālie nosacījumi (tai skaitā koncesijas summa latos)

Ar koncesijas līguma finansiālajiem nosacījumiem, tai skaitā koncesijas summu latos, tiek saprasts regulējums, kas paredz līguma izpildes gaitā privātā partnera veicamās investīcijas. Šim mērķim ieteicams izstrādāt atsevišķu dokumentu (līguma pielikumu) – investīciju plānu, kurā privātais partneris norāda kuros pasākumos, cik lielā apjomā un kādos termiņos tiek veikta investīcijas. Šis dokuments koncesijas projektā kalpo arī kā instruments, kuru izanalizējot, koncedents spēj aplēst, vai privātā partnera piedāvātais risinājums vispār ir realizējams tā iecerētajā veidā un savlaicīgi izdarīt korekcijas.

Ņemot vērā koncesijas līgumu ilgtermiņa raksturu, būs grūti sastādīt investīciju plānu visam līguma darbības laikam. Optimālais investīciju plāna periods varētu būt 5 gadi, paredzot, ka jebkuri grozījumi tajā, kā arī investīciju plānu sastādīšana nākamajiem periodiem notiek abpusēji vienojoties. Investīciju plāna ietveršana līgumā ir arī viens no mehānismiem, kā koncedents var kontrolēt, vai investīcijas netiek ieguldītas nesaprātīgi, piemēram, veicot, nesamērīgi dārgus uzlabojumus.

6. Koncesijas resursi, to nodošanas kārtība un attiecināmās pušu īpašuma tiesības

6.1. Koncesijas resursi

Koncesijas resursi ir ķermeniskas lietas, kas pieder koncesionāram, un tiek nodotas koncesionāram saskaņā ar koncesijas līgumu. Siltumapgādes jomā kā koncesijas resurss parasti kalpos attiecīgās pašvaldības siltumapgādes sistēmas pamatlīdzekļi (kas parasti pieder pašvaldības kapitālsabiedrībai), kuri uz koncesijas laiku tiks nodoti koncesionāram pakalpojuma nodrošināšanai.

³ Guidelines for successful public -private partnerships// European commission 2003, 72.lpp.

⁴ Skat. ibid, 72.lpp.

6.2. Pušu īpašumtiesības

Tā kā koncedentam darboties spējīga siltumapgādes sistēma būs nepieciešama pakalpojuma nodrošināšanai arī pēc koncesijas līguma beigām, tad līgumā nedrīkst paredzēt īpašumtiesību uz koncesijas resursiem nodošanu koncesionāram. Koncesionāram uz koncesijas līguma pamata tiek nodotas tikai koncesijas resursu lietojuma tiesības, t.i., tiesības lietot lietu un iegūt no tās augļus (lietotāju maksas par siltuma piegādi).

Slēdzot koncesijas līgumu, jāizvērtē arī koncesijas resursu rekonstrukcijas, renovācijas un apsaimniekošanas rezultātā radīto jauno pamatlīdzekļu juridiskais statuss. Siltumapgādes sistēma kā koncesijas resursi pēc to juridiskās dabas ir vērtējama kā lietu kopība (skat. Civillikuma 849. pantu). Līdz ar to, jebkuri rekonstrukcijas rezultātā radīti uzlabojumi juridiski ir vērtējami kā galvenās lietas blakus lietas, kurām piemērojams tāds pats tiesiskais režīms kā galvenajai lietai, ja vien līgumā vai likumā nav noteikts savādāk (skat. Civillikuma 852., 851. p.). Līdz ar to, izdarāms secinājums, ka visi siltumapgādes sistēmai rekonstrukcijas rezultātā veiktie uzlabojumi, tāpat kā pati sākotnējā siltumapgādes sistēma, ir uzskatāmi par koncedenta īpašumu, kuri atrodas koncesionāra lietošanā, un tiem ir piemērojams regulējums, kas izriet no normatīvajiem aktiem un noslēgtā līguma.

6.3. Koncesijas resursu nodošana un nodošanas kārtība

Svarīgs apstāklis, kuram jāpievērš uzmanība, jau uzsākot koncesijas līguma slēgšanas tiesību iegūšanas procedūru, ir pārliecināšanās par to, vai koncedentam no tā noslēgtajiem kredītlīgumiem ar bankām neizriet aizliegums veikt jebkādas darbības ar koncesijas resursos ietilpstošajiem pamatlīdzekļiem, kas varētu būt par pamatu kredītlīguma laušanai vai līgumsodu piemērošanai.

Koncesijas resursu nodošanas brīdis ir brīdis, kad koncesionārs uz sevi pārņem to uzturēšanas risku. Līdz ar to, koncesionāram ir jādod laiks, lai veiktu visus nepieciešamos priekšdarbus (personāla piesaistīšana u.tml.) šī riska un no tā izrietošo pienākumu pārņemšanai. Tādēļ līgumā būtu jāparedz, ka pusēm ir iespējas vienoties par mobilizācijas periodu, kura laikā tās sagatavojas no līguma izrietošo pienākumu un tiesību pilnīgai pārņemšanai. Mobilizācijas periods varētu sākties pēc līguma spēkā stāšanās, kad ir zināms, ka koncesionārs ir izpildījis visus priekšnosacījumus (skat. II sadaļu Līguma spēkā stāšanās priekšnosacījumi), lai uzņemtos visu no līguma izrietošo pienākumu pildīšanu.

Koncesijas resursu nodošana izpaužas kā attiecīga pieņemšanas – nodošanas akta parakstīšana, jo paši koncesijas resursi (siltumapgādes sistēmas pamatlīdzekļi) fiziski nodoti netiks. Parakstot šo aktu, koncesionāram būtu jāapliecina, ka tas apzinās koncesijas resursu tehnisko stāvokli un stāvokli dabā un ka tas necels prasību par līguma izbeigšanu pārmērīgu zaudējumu dēļ.

6.4. Uzņēmuma pārejas risks, t.sk., darbinieku aizsardzības noteikumi

Tā kā siltumenerģijas apgādes pakalpojumu šobrīd Latvijā pārsvarā nodrošina komercsabiedrības, sastādot koncesijas līgumu, jāņem vērā uzņēmuma* pārejas risks, kas saistīts ar koncedentam piederošo koncesijas resursu nodošanu koncesionāram. Respektīvi, atbilstoši komerclikuma 20. pantam, gadījumā, ja kādam komersantam piederošs uzņēmums tiek nodots īpašumā vai lietošanā citai personai, uzņēmuma ieguvējs atbild par visām uzņēmuma vai tā patstāvīgas daļas saistībām. Tāpat arī, uzņēmuma ieguvējs iegūst arī prasījumus un citas tiesības, kas ietilpst uzņēmumā.

Protams, attiecīgajā līgumā var paredzēt savādākus noteikumus attiecībā uz uzņēmumā ietilpstošo prasījumu un saistību pāreju, konkrēti paredzot, kādas saistības un prasījumi tiek nodoti koncesionāram. Tomēr, jāņem vērā, ka šis regulējums nebūs spēkā attiecībā uz trešajām personām, kurām vienalga būs tiesības visu uzņēmumā ietilpstošo saistību izpildi prasīt gan no koncesionāra, gan no koncedenta. Līdz ar to, līgumā jāparedz regulējums, kā notiek līdzēju savstarpējais norēķins, ja kāda trešā persona ir realizējusi savas prasījuma tiesības.

* Saskaņā ar Komerclikuma 18. pantu, uzņēmums ir organizatoriski saimnieciska vienība, kurā ietilpst komersantam piederošas ķermeniskas un bezķermeniskas lietas, kā arī citi saimnieciski labumi (vērtības), kurus komersants izmanto komercdarbības veikšanai.

Ar uzņēmuma pārejas tiesisko regulējumu saistīti īpaši noteikumi ir iekļauti arī Darba likuma 28. nodaļā, kas paredz, ka uzņēmuma ieguvējam pāriet tiesības un pienākumi, kas izriet no uzņēmuma nodošanas spēkā esošajām darba tiesiskajām attiecībām.

Ņemot vērā iepriekš minēto, uzņēmuma pārejas risks jāņem vērā jau koncesijas līguma slēgšanas tiesību procedūras laikā, kad jāreķinās ar pretendentu vēlmi iepazīties ne tikai ar koncesijas resursu juridisko un tehnisko stāvokli, bet arī ar visa siltumapgādes uzņēmuma juridisko un finansiālo stāvokli. Tāpat arī, sagatavojot līgumu, koncedentam jāapzinās, ka uzņēmuma pārejas risks varētu iestāties arī līgumam izbeidzoties. Līdz ar to, līgumā jāparedz attiecīga savstarpējo norēķinu kārtība pēc koncesijas beigām, kā arī jāiekļauj citi aizsardzības mehānismi [skat. arī 8.4. nodaļu].

6.5. Pamatlīdzekļu uzturēšanas risks

Ņemot vērā, ka koncesionāram tiek nodots koncesijas resursu ekspluatācijas/ uzturēšanas risks, kas ir viens no svarīgākajiem privātajam sektoram nododamajiem riskiem, kas koncesiju nošķir no parastā iepirkuma⁵, līgumā noteikti jāparedz attiecīgi koncesionāra pienākumi.

Koncesijas likums neparedz īpašu jaunu koncesijas tiesisko režīmu, kas būtu piemērojams tieši rīcībai ar koncesijas resursiem un, no kura būtu viennozīmīgi izsecināmi līguma pusēm piekrītošie pienākumi un tiesības, izņemot Koncesijas likuma 37. pantu, kur noteikts, ko nedrīkst darīt ar koncesijas resursiem koncesijas līguma laikā.

Tādējādi, izstrādājot koncesijas līgumu, pusēm būtu ieteicams līgumā vienoties, pēc kura Civillikumā esošā tiesiskā regulējuma (patapinājums, noma) šīs tiesiskās attiecības tiks aplūkotas strīdu gadījumā. Pretējā gadījumā pastāv risks, ka šīs attiecības strīdu gadījumā tiek aplūkotas pēc tāda regulējuma, kuru puses nav iepriekš prognozējušas., jo šobrīd Latvijā nav atbilstošas tiesu prakses šai jomā.

Domājams, ka pēc savas juridiskās būtības šīs tiesiskās attiecības visvairāk atbilst patapinājumam, jo koncesionāram koncesijas resursi tiek nodoti noteiktai lietošanai – siltumapgādes pakalpojuma nodrošināšanai. Pie tam, koncesijas maksājums, kuru koncesionārs maksā koncedentam, ja tāds vispār tiek paredzēts, tiek maksāts par koncesijas tiesībām, nevis par resursu izmantošanu. Protams, Civillikuma regulējums ir piemērojams tikai tiktāl, cik Koncesijas likums nenosaka savādāk. Tāpat arī Civillikumā iekļauto regulējumu līgumā ir iespējams pielāgot konkrētajai situācijai, jo šobrīd normatīvie akti koncesijas līguma pusēm neuzliek par pienākumu piemērot tieši kādu no Civillikumā iekļautajiem režīmiem.

7. Termiņi pakalpojumu sniegšanai un nosacījumi to pagarināšanai

7.1. Pakalpojuma sniegšanas uzsākšana

Pakalpojuma sniegšanas uzsākšanas brīdī koncesijas līgumos iespējams regulēt dažādi atkarībā no tā, kādi resursi ir nepieciešami pakalpojuma sniegšanai un vai tie jau ir pilnībā izbūvēti, vai nē.

Ja pakalpojuma sniegšanai privātais partneris ir apņēmis izbūvēt pilnīgi jaunu infrastruktūru, tad, iespējams, ka pakalpojuma sniegšanas pienākums koncesionāram jānodod pēc attiecīgās infrastruktūras izbūves pabeigšanas.

Ja pakalpojumu atbilstoši pašvaldības siltumapgādes koncepcijai ir paredzēts sniegt, izmantojot jau esošu centralizētu siltumapgādes sistēmu, kuru koncesionāram koncesijas laikā būtu pienākums uzturēt, apsaimniekot un attīstīt, tad pakalpojuma sniegšana koncesionāram būtu jāuzsāk koncesijas resursu pārņemšanas brīdī, pakāpeniski

⁵ Skat. Commission Interpretative Communication on Concessions under Community Law, § 19,36,37

uzlabojot pakalpojuma kvalitāti un koncesijas resursu stāvokli. Regulējot situāciju citādi, var tikt traucēta normāla ar pakalpojuma sniegšanu saistīto risku vadīšana.

Piemēram, paredzot līgumā, ka koncesionārs sāk sniegt pakalpojumu pēc tam, kad tas ir veicis siltumapgādes sistēmā nepieciešamos remontus un rekonstrukcijas darbus, bet līdz tam laikam pakalpojuma sniegšanu nodrošina koncedents, pēdējais faktiski uz sevi uzņemas pakalpojuma pieejamības risku, kuru klasiski VPP projektos nodod privātajam partnerim. Tāpat arī koncesijas resursu uzturēšanas risks tādā gadījumā sākotnēji netiek pilnībā nodots privātajam partnerim, kas arī ir viena no koncesijas līguma svarīgām pazīmēm.

Izstrādājot līgumu, jāapzinās, ka arī konkrēti veicamie darbi koncesijas resursu uzturēšanai, rekonstrukcijai un uzlabošanai ir daļa no pakalpojuma, kura kvalitātes rādītāji ir iekļaušanās paredzētajos termiņos, kā arī, protams, atbilstība un piemērotība siltumapgādes pakalpojuma kvalitatīvai sniegšanai.

Ņemot vērā iepriekš minēto, lai līgumā būtu pienācīgi noregulēts pakalpojuma nepārtrauktas pieejamības risks, koncedentam jāparedz tiesības piemērot koncesionāram sankcijas gan par pakalpojuma kvalitātes prasībām neatbilstoša pakalpojuma sniegšanu, gan par pakalpojuma sniegšanas savlaicīgu neuzsākšanu (īpaši par nespēju savlaicīgi uzsākt apkures sezonu vai nespēju piegādāt siltumenerģiju karstā ūdens nodrošināšanai), gan arī par atsevišķu koncesijas resursu uzturēšanas, rekonstrukcijas un apsaimniekošanas darbu savlaicīgu neveikšanu.

7.2. Termiņu pagarināšana

Attiecībā uz minēto darbu veikšanas termiņiem un to pagarināšanu, jāņem vērā, ka tie ir saistīti ne tikai ar pakalpojuma nepārtrauktas pieejamības riska vadīšanu, bet arī ar apkures sezonas risku. Minēto risku vieglāk vadīt spēj privātais partneris, savlaicīgi plānojot veicamos darbus tā, lai paspētu tos pabeigt līdz apkures sezonas sākumam. Vai arī, gadījumā, ja darbus būtu jāturpina arī apkures sezonas laikā, tad, veicot tos tā, lai netraucētu siltumapgādi.

Līdz ar to, ja vien koncedents nevēlas pārņemt uz sevi apkures sezonas risku, koncesionāram nevajadzētu piešķirt atvieglojumus attiecībā uz iekļaušanos dažādu darbu izpildes termiņos, kā arī atbrīvojumus no attiecīgiem līgumsodiem, ja tam par iemeslu ir apkures sezonas sākšanās vai neplānoti ilga ievilkšanās, izņemot gadījumus, kad apkures sezonas riska iestāšanās nav saistīta ar *force majeure*. Šis aspekts gan ir mazāks saistīts tieši ar līgumā iekļaujamo regulējumu, bet gan līguma izpildes faktisko uzraudzību.

8. Kārtība, kādā koncesijas resursi tiks nodoti atpakaļ koncedentam

Nav apšaubāms fakts, ka, kamēr pašvaldības autonomajās funkcijās ietilps siltumapgādes pakalpojuma nodrošināšanas organizēšana tās iedzīvotājiem, tā (vai tai piederoša kapitālsabiedrība*), izbeidzoties koncesijas līgumam, būs ieinteresēta saņemt darboties spējīgu siltumapgādes infrastruktūru, kuru izmantojot ir iespējams nodrošināt ar siltumapgādi saistītos pakalpojumus. Tādēļ, gan līguma termiņa beigās, gan arī pirmstermiņa izbeigšanas gadījumā, līgumā jāparedz noteikumi un kārtība, koncesija resursu nodošanai atpakaļ koncedentam.

Šī jautājuma regulēšana līgumā ir saistīta ar pamatlīdzekļu atlikušās vērtības riska vadīšanu.

8.1. Koncesijas resursu stāvoklis

Attiecībā uz koncesijas resursu nodošanu atpakaļ koncedentam vai arī nākamajam koncesionāram, jāparedz koncesijas resursu atbilstības kritēriji, kā arī koncesionāra pienākums pēc koncedenta pieprasījuma uz sava rēķina veikt labošanas darbus.

* Ievērojot Valsts pārvaldes iekārtas likuma 88. panta noteikumus par publiskas personas tiesībām nodarboties ar komercdarbību

Ņemot vērā koncesijas līguma ilgos darbības termiņus, koncedentam nevajadzētu mēģināt noteikt detalizētus tehniskos atbilstības parametrus, kuriem koncesijas resursiem būtu jāatbilst koncesijas līguma beigās. Pilnīgi pietiekami būtu noteikt vēlamo koncesijas resursu pilnvērtīgas ekspluatācijas termiņu pēc līguma darbības beigām. Piemēram, iekļaujot noteikumu, ka koncesijas resursiem jābūt tādā stāvoklī, lai, neveicot papildus kapitālos ieguldījumus, koncedents vai nākamais koncesionārs būtu spējīgs sniegt pakalpojumu kādu noteiktu laika periodu pēc līguma darbības beigām.

8.2. Noslēguma pārbaude

Līgumā jānosaka, ka koncedentam vai tā pieaicinātam ekspertam ir tiesības veikt koncesijas resursu noslēguma pārbaudi 1 līdz 2 gadus pirms līguma termiņa beigām. Šādas pārbaudes veikšana būtu uzticama neatkarīgai trešajai personai, ekspertam vai ekspertu komisijai, izņemot gadījumus, kad normatīvajos aktos pārbaudes veikšana ir uzticēta kādai īpašai iestādei. Pēc vispārēja principa noslēguma pārbaudes izmaksas sedz koncedents. Protams, ja tiek veidota ekspertu komisija, kurā piedalās arī koncesionāra piesaistīts eksperts, noslēguma pārbaudes izmaksas tiek dalītas ar koncesionāru. Tomēr, jebkurā gadījumā, ja noslēguma pārbaudē tiek konstatēts, ka koncesionāram nepieciešams veikt kādus uzlabojumus koncesijas resursos, tam tiek uzlikts arī pienākums atlīdzināt koncedentam noslēguma pārbaudes izmaksas⁶.

Līgumam jāparedz arī atkārtotas pārbaudes veikšanas tiesības gadījumā, ja noslēguma pārbaudes laikā ir tikusi konstatēta kādu uzlabojumu izdarīšanas nepieciešamība. Tāpat arī, gadījumā, ja, līgumam izbeidzoties, pie koncesijas resursu saņemšanas atpakaļ tiek konstatēts, ka koncesijas resursiem vēl joprojām nepieciešamas veikt kādus uzlabojumus, līgumā ir jābūt paredzētai iespējai šādu uzlabojumu veikšanai patērētos līdzekļus atgūt no koncesionāra. Šādam mērķim varētu kalpot koncesionāra saistību izpildes nodrošinājums [skat. 14. sadaļu Saistību izpildes nodrošinājums].

8.3. Citi jautājumi

Saistībā ar koncesijas resursu nodošanu atpakaļ, līgumam izbeidzoties jebkuru iemeslu dēļ, būtu jāizvērtē nepieciešamība koncesijas līgumā iekļaut arī noteikumus, kas paredz koncesionāra pienākumu iespēju robežās nodot koncedentam vai tā norādītai trešajai personai jebkuras ar projektu saistītās tiesības, kas izriet no koncesionāra noslēgtajiem apdrošināšanas, finansējuma piešķiršanas un garantiju nodrošināšanas līgumiem.

Papildus līgumā būtu arī jāparedz koncesionāra pienākums veikt visus nepieciešamos pasākumus un sadarboties ar koncedentu vai koncedenta norādītu trešo personu (iespējams, nākamo koncesionāru), lai nodrošinātu pakalpojumu nodrošināšanas nepārtrauktību, kā arī novērstu jebkādus iespējamus draudus koncedenta darbinieku vai sabiedrības locekļu veselībai un drošībai⁷. Šādam mērķim, koncesijas līgumā varētu iekļaut noteikumus, ar kuriem koncesionāram tiek uzlikts pienākums izpildīt koncedenta rīkojumus attiecībā uz tā norīkotu speciālistu ielaišanu siltumapgādes uzņēmumā vai pat koncesionāra pārvaldes institūcijās, lai veiktu visus nepieciešamos pasākumus pakalpojuma nepārtrauktai nodrošināšanai, u.tml. Minētais jau faktiski ir saistīts ar, tā saucamo, „step-in” tiesību regulējumu koncesijas līgumā [skat. 24. sadaļu Koncedenta vai trešās personas tiesības pārņemt koncesijas līguma izpildi].

8.4. Uzņēmuma pārejas risks, t.sk., darbinieku pārejas jautājumi

Tāpat kā līguma noslēgšanas brīdī, kad koncesionāram tiek nodoti koncesijas resursi, arī līguma izbeigšanas brīdī ir svarīgi paredzēt attiecīgu regulējumu uzņēmuma pārejas riskam [skat. 6.4. punktu]. Taču šajā gadījumā publiskajam sektoram būtu īpaši svarīgi nodrošināties pret gadījumiem, ja tam nāktos bijušā koncesionāra vietā izpildīt kādas tā radītas saistības koncesijas līguma laikā. Līdz ar to, līgumā būtu jāparedz, ka līguma beigās koncedentam, līdzīgi kā koncesionāram līguma slēgšanas laikā, ir tiesības iepazīties ne tikai ar koncesijas resursu juridisko un tehnisko stāvokli, bet arī ar visu siltumapgādes uzņēmumu kopumā. Atkarībā no šādas pārbaudes rezultātiem koncedentam,

⁶ Standardisation of PFI contracts, Version 3// HM Treasury, April 2004, 179 lpp.

⁷ Skat. turpat, 128.lpp.

pēc tā izvēles, būtu jāparedz tiesības pieprasīt no bijušā koncesionāra vai tā dalībniekiem attiecīgs nodrošinājums (garantiju vai attiecīgu vienošanos veidā) gadījumiem, kad koncedentam nāktos izpildīt koncesionāra kreditoru prasījumus.

9. Ierobežojumi vai nosacījumi attiecībā uz kontrolpaketes izmaiņām koncesionāra kapitālā, kā arī koncesionāra darbībā

Tā kā izmaiņas koncesionāra kapitālā, kā arī tam piederošās mantas sastāvā var ietekmēt koncesionāra spēju izpildīt no koncesijas līguma izrietošos pienākumus, koncesijas līgumā būtu jāparedz koncedenta tiesības kontrolēt šādu izmaiņu veikšanu. Kontroles tiesības var izpausties gan kā tiesības tikai saņemt informāciju par notikušajām izmaiņām *post factum*, gan kā tiesības sniegt piekrišanu attiecīgu izmaiņu veikšanai un, attiecīgi, piesaistītas tiesības pieprasīt līguma pirmstermiņa izbeigšanu gadījumā, ja nesaskaņotās izmaiņas varētu nopietni apdraudēt projekta realizēšanu.

Paredzot izmaiņu veikšanas saskaņošanas pienākumu, būtu vēlams arī noteikt gadījumus, kuros izmaiņu veikšana var tikt atteikta – galvenokārt, ja koncedents var pamatot, ka izmaiņu veikšana apdraud projekta realizēšanu. Tāpat arī jānosaka, ka koncedents nedrīkst atteikt piekrišanas sniegšanu, ja attiecīgās izmaiņas ir saistītas ar projekta finansētājiem sniedzamo nodrošinājumu vai arī līgumos ar finansētājiem paredzēto tiesību realizēšanu. Piemēram, finansētāji kā nodrošinājumu par projektam nepieciešamā finansējuma piešķiršanu varētu vēlēties reģistrēt komerčķīli uz koncesionāra kapitāla daļām. Tāpat arī, problēmu gadījumā finansētāji, realizējot ķīlas tiesības varētu kļūt par koncesionāra dalībniekiem, lai varētu piedalīties koncesionāra pārvaldē un tādējādi nodrošinātu projekta izpildi piesaistot kompetentus energoapgādes komersantus projekta realizācijai.

10. Risku pārdales regulējums

Koncesijas likumprojekta 33. panta pirmās daļas 11. punkts paredz, ka viens no koncesijas līguma būtiskajiem noteikumiem ir koncesionāram nododamo risku uzskaitījums.

Efektīvs risku sadalījums starp valsts – privātās partnerības projekta partneriem tiek minēts kā viens no izšķirošajiem faktoriem, pēc kuriem iespējams noteikt, vai projekta realizācijas rezultātā tiek panākta ieguldījumam atbilstoša vērtība („*value for money*”).

Līdzēji nodarbojas ar risku vadīšanu un dalīšanu, sastādot jebkuru līgumu, ne tikai koncesijas vai cita veida valsts – privātās partnerības līgumu. Tomēr, iekļaujot Koncesijas likumā normu par nepieciešamību koncesijas līgumā uzskaitīt koncesionāram nododamos riskus, likumdevējs ir vēlējies sasniegt vairākus mērķus:

- 1) nodrošināt, ka abiem partneriem ir vienota izpratne par konkrētā riska saturu;
- 2) novērst jebkuras neskaidrības par to, kuram no līdzējiem risks ir nodots.

Pirmo no minētajiem mērķiem ir iespējams panākt, iekļaujot līgumā risku definīcijas, otro – norādot pusi, kura atbild par riska iestāšanās rezultātā radītajām problēmām. Būs arī tādi riski, kurus jāuzņemas abām līguma pusēm. Pie tam, jāapzinās, ka risku vadīšana un sadale nebeidzas to definēšanā un pārdales uzskaitījumā. Lai risku sadali varētu uzskatīt par realizējamu, līgumā ir jābūt atbilstošam regulējumam, no kura pusēm izriet nodotajam riskam atbilstoši pienākumi, sankcijas par pienākumu neizpildi, utt. (skat. iepriekšējās un arī turpmākās metodikas sadaļas).

Tāpat arī jāatzīmē, ka pie galīgā risku sadalījuma līdzēji nonāks tikai koncesijas līguma slēgšanas tiesību iegūšanas procedūras noslēgumā. Sākotnējais risku sadalījums, kas, balstoties uz projekta tehniski ekonomisko pamatojumu, iekļauts koncesijas līguma projektā, uzsākot līguma slēgšanas tiesību procedūru, tās norises laikā un sarunās ar potenciālajiem privātajiem partneriem varētu mainīties gadījumā, ja privātais partneris spēj piedāvāt ieguldījumam atbilstošas vērtības sasniegšanai optimālāku risku sadalījumu.

Tomēr, kā jau iepriekš minēts, valsts – privātās partnerības projekti no vienkārša publiskā iepirkuma projektiem atšķiras ar to, ka pirmajos privātajam partnerim tiek nodoti riski, kas saistīti ar konkrētā pakalpojuma ekspluatāciju [skat. 6.5. sadaļu].

Tālāk ir atrodams galveno siltumapgādes koncesijā sastopamo risku apraksts, kā arī norādes par pieņemto praksi attiecībā uz tā vadīšanu, t.sk., atbildīgo valsts – privātās partnerības projekta pusi. Tomēr, šo uzskaitījumu nevajadzētu uzskatīt par obligātu, un jāapzinās, ka katrā konkrētā projektā varētu nākties saskarties vēl ar citiem riskiem, kā arī to sadalījumu.

10.1. Vadāmie riski

- **Uzturēšanas risks** - risks, ka siltumapgādes pakalpojuma, kā arī koncesijas resursu uzturēšanas izmaksas atšķiras no budžetā paredzētajām. Tas varētu rasties, piemēram, iepirkta siltuma tarifu celšanās, izmantotā kurināmā cenu celšanās vai kādu citu iemeslu dēļ. Šis risks parasti tiek nodots privātajam partnerim.
- **Būvniecības risks** – risks, kas saistīts ar siltumtīklu rekonstrukcijas izmaksu (kas nav saistīta ar inflāciju) pārsniegšanu, darbu izpildes termiņu pārsniegšanu, kā arī nespēju izpildīt līgumā paredzētās tehniskās prasības ar sākotnēji plānotajiem paņēmieniem, kas rezultātā varētu sadārdzināt projekta izmaksas; varētu pārsniegt plānotās, kā arī risks, ka paredzētie daru izpildes termiņi varētu tikt pārsniegti, tā sadārdzinot paredzēto darbu izpildes termiņu. Parasti tas tiek nodots pilnībā privātajam partnerim.
- **Pakalpojuma pieejamības risks** - risks, ka koncesionārs nav spējīgs nodrošināt pakalpojumu saskaņotā kvalitātē, kā arī kvantitatē, t.i., nav spējīgs nodrošināt pakalpojuma pieejamību visiem, kas izteikuši vēlmi pakalpojumu lietot un pie tā nav vainojams publiskais sektors. Parasti tas tiek nodots privātajam partnerim.
- **Pieprasījuma risks** – risks, ka pieprasītais siltuma daudzums ir zemāks vai augstāks, ja tas nav atkarīgs no koncesionāra darbības, bet gan no citiem faktoriem, piemēram, ekonomikas cikliem, klimata izmaiņām, jaunām tirgus tendencēm, pašvaldības darbības, u.tml. Risks tiek dalīts starp publisko un privāto partneri tādējādi, ka publiskais partneris var apņemt ierobežot konkurenci konkrētā teritorijā attiecībā uz pakalpojuma sniegšanu [skat. arī 4. nodaļu].
- **Inflācijas risks** – risks, kas ir saistīts ar patēriņa cenu izmaiņām tautsaimniecībā un koncesijas resursu būvniecības vai uzturēšanas izmaksu pieaugumu, kā arī koncesijas maksājuma pieaugumu, ja koncesijas maksa tiek indeksēta atkarībā no patēriņa cenu indeksa izmaiņām. Parasti šo risku uzņemas privātais partneris.
- **Pamatlīdzekļu atlikušās vērtības risks** - risks, kas saistīts ar koncesijas resursu vērtību līguma termiņam izbeidzoties, it īpaši gadījumos, ka pamatlīdzekļi ir tādi, kas publiskajam sektoram nepieciešami pakalpojuma sniegšanas turpināšanai un līgums paredz, ka koncesionāram līguma termiņa beigās pienākas atlīdzība par ieguldītajām, bet līguma spēkā esamības laikā neatpelnītajām investīcijām siltumapgādes infrastruktūrā. Īpaši aktuāls neatpelnīto investīciju jautājums ir gadījumos, kad līgums tiek izbeigts pirms termiņa koncedenta vainas dēļ. Šis risks gulstas uz koncedentu, jo no pēdējais ir tas, kuram būs jāmaksā atlīdzība privātajam partnerim.
- **Apkures sezonas risks** – risks, kas saistīts ar apkures sezonas ilgumu, ko ietekmē laika apstākļi, rezultātā ietekmējot būvniecības vai rekonstrukcija darbu veikšanai paredzētā perioda ilgumu. Tā kā būvniecība apkures sezonas laikā nav iespējama, pieļaujama laika periods rekonstrukcijas veikšanai ir, sākot ar maiju līdz septembra beigām. Līdz ar to, pagarinoties apkures sezonai, samazinās rekonstrukcijai pieejamais laiks, rezultātā ietekmējot projekta ieviešanas laika periodu un ar projekta ieviešanu saistītās izmaksas. Vienīgi privātajam sektoram ir iespēja kaut kādā mērā ietekmēt šo risku, piemēram, koriģējot veicamo darbu intensitāti, atkarībā no paredzamajiem laika apstākļiem, līdz ar to šis risks būtu jāuzņemas privātajam sektoram. Izņēmums ir gadījumi, kad iestājas nepārvaramas varas apstākļi - apkures sezonas neplānota un būtiska ieilgšana vai neplānoti agra uzsākšanās, kas būtiski samazina rekonstrukcijas darbiem atvēlēto laiku.
- **Tehnoloģiju attīstības risks** - risks, ka tehnoloģiju attīstības dēļ nepieciešamas veikt papildus investīcijas koncesijas resursos, lai būtu iespējams nodrošināt pakalpojuma kvalitātes prasībām atbilstošu pakalpojumu. Šis risks būtu jāuzņemas privātajam sektoram.

- **Valūtas risks** – risks, kas saistās ar projekta izmaksu sadārdzināšanos uz valūtu kursu izmaiņu rēķina, ja ar projektu saistītie pasākumi tiek veikti dažādās valūtās. Risks jāuzņemas privātajam sektoram.
- **Normatīvo aktu izmaiņu risks** – risks, ka normatīvo aktu izmaiņas sadārdzina koncesionāra izmaksas pakalpojuma nodrošināšanai un rezultātā arī pašu pakalpojumu vai arī liedz koncesionāram vispār sniegt pakalpojumu. Parasti šis risks tiek dalīts ar publisko sektoru, jo pēdējais ir tas, kurš spēj ietekmēt normatīvo aktu izmaiņas. Koncesionāram netiek piešķirti atvieglojumi gadījumos, kad normatīvo aktu izmaiņu rezultātā pakalpojuma nodrošināšanas izmaksas sadārdzinās (piemēram, normatīvajos aktos iekļauta prasība izmantot videi draudzīgas tehnoloģijas), pie nosacījuma, ja koncesionārs ir tiesīgs iekļaut šādas izmaksas tarifā. Tomēr, risks, kad normatīvo aktu izmaiņas ir tādas, kuru rezultātā pakalpojuma sniegšana tiek padarīta neiespējama, ir jāuzņemas publiskajam sektoram.
- **Politikas risks** - risks par politisko nostāju izmaiņām, neietverot sevī likumdošanas izmaiņas. Šis risks būtu jāuzņemas publiskajam sektoram.
- **Pakalpojuma kvalitātes noteikšanas risks** - risks, ka noteiktās prasības un līgumā definētās koncedenta vajadzības pilnībā neatbilst publiskajām interesēm. Šis risks būtu jāuzņemas publiskajam sektoram.
- **Uzņēmuma pārejas risks** – risks, ka koncedenta kreditori koncesijas līguma darbības laikā prasa no koncesionāra tādu saistību izpildi, kas attiecas uz siltumapgādes uzņēmumu. Tāpat arī šis risks iestājas, koncesijas līgumam izbeidzoties, kad koncedents pārņem atpakaļ no koncesionāra koncesijas resursus.

11. Maksājumi

Izstrādājot koncesijas līgumu, jāparedz regulējums šādiem maksājumiem:

- 1) pakalpojuma lietotāju maksājums;
- 2) koncedenta maksājums jeb subsīdija;
- 3) koncesijas maksa.

11.1. Pakalpojuma lietotāju maksājums

Koncesijas tipa valsts – privātās partnerības līguma finansiālā būtība ir tāda, ka koncesionārs savus ieguldījumus projektā atpeln, saņemot maksājumus no konkrētā pakalpojuma lietotājiem, kā arī nepieciešamības gadījumā papildus subsīdijas no koncedenta⁸. Līdz ar to, līgumā ir jāparedz koncesionāra tiesības iekasēt maksājumus no pakalpojuma gala lietotājiem, kā arī šo maksājumu iekasēšanas mehānisms.

Pārsvārā gadījumu siltumenerģijas piegāde būs pakalpojums, kuru publiskais sektors ar tam pilnībā vai daļēji piederošu komercsabiedrību starpniecību, ir nodrošinājis jau līdz VPP projekta realizācijas uzsākšanai. Tas nozīmē, ka koncesijas līguma noslēgšanas brīdī jau pastāvēs pakalpojuma piegādes līgumi, kurus noslēdzis koncedents un pakalpojuma lietotāji. Atbilstoši Komerclikuma 20. panta otrajai daļai koncesionārs, noslēdzot koncesijas līgumu, iegūst no šiem līgumiem izrietošos prasījumus un citas tiesības.

Tā kā siltumapgāde ir regulējama nozare, tad līgumā nav nepieciešams regulēt lietotājmaksas aprēķināšanas kārtību, jo tarifs ir aprēķināms saskaņā ar normatīvajiem aktiem, pie tam, apstiprina sabiedrisko pakalpojumu regulators.

Tomēr, ja koncedentam ir tāda vēlme, pastāv iespēja noteikt, piemēram, no lietotājiem vai atsevišķām lietotāju grupām iekasējamo maksājumu griestus [par šāda noteikuma sekām skat. 11.2. punktu]. Tāpat, ir ieteicams iekļaut noteikumu, kas koncesionāram aizliedz iekļaut tarifa aprēķinā pie izmaksām koncesijas maksājumu, ko tas koncesijas līguma darbības laikā maksā koncedentam [skat. 11.3. punktu].

⁸ Green paper on Public-private partnerships and community law on public contracts and concessions 22 para.

11.2. Koncedenta veiktie maksājumi

Koncedenta, jeb publiskās personas veiktajiem maksājumiem parasti ir papildinošs, subsīdijas raksturs. Šādu maksājumu veikšanas nepieciešamība var rasties tad, ja ir redzams, ka koncesionāra aprēķinātais tarifs būs tāds, ko lietotāji vai kāda lietotāju grupa nespēs apmaksāt. Publiskā sektora mērķis ir panākt gala lietotājam izdevīgu cenu par pakalpojumu, nodrošinot, tā saucamās „sociālās cenas”⁹. Šo mērķi ir iespējams sasniegt divējādi:

- 1) iekļaujot koncesijas līgumā lietotāja maksājumu griestus un paredzot attiecīgu subsidējošu maksājumu veikšanu koncesionāram;
- 2) veicot attiecīgu subsīdiju izmaksas tieši pakalpojuma saņēmēju riska grupām.

11.3. Koncesijas maksa

Skaidrs, ka VPP mērķis nav privātā partnera nesamērīga peļņa uz projekta rēķina, līdz ar to koncesijas līguma tiesību iegūšanas procedūras laikā vai arī līgumā jāparedz mehānisms, kas ļautu pārliecināties, ka koncesionārs daļu peļņas no projekta atdod publiskajam sektoram, paredzot koncesijas maksu, ko koncedentam maksā koncesionārs par koncesijas saņemšanu. Šī maksājuma noteikšanas formula katrā atsevišķā gadījumā būs atšķirīga. Tāpat arī maksājumu kārtību un veikšanas biežumu iespējams regulēt dažādi (kā vienreizējs maksājums par visu koncesijas līguma termiņu, kā ikmēneša maksājums, u.tml. Nosakot koncesijas maksājuma veikšanas biežumu un kārtību, viens no kritērijiem, ko koncedents varētu izvērtēt, ir tā kredītsaistības un kredīta atmaksas grafiks, kuram varētu pieskaņot koncesijas maksājumu iekasēšanas grafiku.

12. Pakalpojuma pieejamības nodrošināšanas pienākums

Šis pienākums ir saistīts ar pakalpojuma nepārtrauktas pieejamības risku un pakalpojuma uzturēšanas risku, kas, noslēdzot koncesijas līgumu, būtu nododamas koncesionāram. Pakalpojuma pieejamība nozīmē to, ka koncesionāram līgumā ir jāparedz pienākums piegādāt siltumenerģiju siltuma nodrošināšanai apkures sezonas laikā, kā arī karstā ūdens nodrošināšanai visu gadu. Par pakalpojuma pieejamības nenodrošināšanu jāparedz attiecīgi līgumsodi, kā arī nepieciešamības gadījumā koncedenta tiesības iejaukties un pārņemt pakalpojuma sniegšanas nodrošināšanu, kā arī izbeigt līgumu.

13. Pušu tiesības koncesijas ietvaros nodot savas tiesības trešajām personām un apstākļi, kas tās ierobežo

13.1. Ierobežojumi koncesionāram

Koncesiju likumprojekta 35. pants paredz koncesionāram tiesības kā nodrošinājumu izmantot jebkuru koncesionāram piederošu lietu, lietu kopību vai saistības, lai nodrošinātu no koncesijas līguma izrietošo saistību izpildi.

Saskaņā ar starptautisko praksi līgumam nevajadzētu ļaut koncesionāram no līguma izrietošo tiesību un pienākumu nodošanu jebkādā veidā trešajām personām, izņemot gadījumus, kad tas nepieciešamas un notiek saskaņā ar koncesionāra un projekta finansētāju starpā noslēgtajiem līgumiem¹⁰.

13.2. Ierobežojumi koncedentam

Arī koncedentam pēc vispārēja principa līgumā nevajadzētu paredzēt tiesības nodot no koncesijas līguma izrietošās tiesības un pienākumus jebkādā juridiskā ceļā trešajām personām. Izņēmums ir gadījumi, kad šāda tiesību pāreja ir noteikta normatīvajā aktā vai kad tāda nepieciešamība rodas valsts pārvaldes iestāžu reorganizācijas rezultātā.

Latvijas apstākļiem specifiska situācija varētu izrietēt no praktiskiem apsvērumiem, attiecībā uz tādu pašvaldības kapitālsabiedrību darbības turpināšanu, kuras nodarbojas ar siltumapgādes pakalpojuma nodrošināšanu līdz koncesijas līguma noslēgšanai. Ja siltumapgādes pakalpojuma nodrošināšana ir bijis vienīgais kapitālsabiedrības

⁹ Commission Interpretative Communication on Concessions under Community Law 23 para.

¹⁰ Standartisation of PFI contracts, Version 3// HM Treasury, April 2004, 115 lpp.

darbības virziens, tad pēc šī darbības virziena nodošanas koncesijā, varētu būt ekonomiski neefektīvi turpināt šādas kapitālsabiedrības darbību. Līdz ar to, koncesijas līgumā vajadzētu paredzēt tiesības, ka koncedenta tiesības var tikt nodotas pašvaldībai gadījumā, ja tiek pieņemts lēmums par koncedenta likvidācijas uzsākšanu. Domājams, ka ne koncesionāram, ne projekta finansētājiem šādā gadījumā nevajadzētu rasties bažām par projekta drošību.

13.3. Ierobežojumi finansētājiem

Koncedents varētu būt ieinteresēts ierobežot projekta finansētāju tiesības nodot trešajām personām no attiecīgajiem finansēšanas līgumiem izrietošās tiesības. Šāda vēlme varētu izrietēt no konfidencialitātes un nacionālās drošības apsvērumiem. Tomēr, neraugoties uz šādiem apsvērumiem, koncedentam nevajadzētu mēģināt noteikt ierobežojumus attiecībā uz finansētājiem, lai risinātu ar konfidencialas informācijas apriti saistītus jautājumus. Tie vislabāk ir risināmi ar atsevišķu konfidencialitātes vienošanos palīdzību, kas iekļautas vai nu pašā koncesijas līgumā, vai arī līgumos ar finansētājiem.

14. Saistību izpildes nodrošinājums

Saistību izpildes nodrošinājums ir koncesionāra finansētāju, apdrošināšanas sabiedrības vai koncesionāra īpašnieku iesniegta garantijas vēstule, kas apliecina, ka gadījumā, ja koncesionārs nepildīs vai nepienācīgi pildīs no koncesijas līguma izrietošos pienākumus, attiecīgā banka, apdrošināšanas sabiedrība, u.tml., pēc koncedenta pieprasījuma tam izmaksās naudas summas, kas tam pienākas kā līgumsodi vai zaudējumu atlīdzība saskaņā ar šī Līguma noteikumiem.

Garantētajai summai būtu jābūt aprēķinātai pēc principa, ka ar attiecīgajiem līdzekļiem būtu iespējams nodrošināt pakalpojuma sniegšanu vismaz vienu mēnesi gadījumā, ja līgums tiek izbeigts koncesionāra vainas dēļ. Tāpat arī garantijas noteikumiem jāparedz, ka tā būs spēkā vēl noteiktu termiņu pēc līguma termiņa beigām, lai koncedentam būtu nodrošinājums slēpto defektu labošanas veikšanai. Garantijas līdzekļiem arī būtu jābūt pieejamiem gadījumā, ja koncesijas līguma termiņa beigās koncesijas resursi ir tādā stāvoklī, ka tajos nepieciešams veikt ieguldījumus, bet koncesionārs kādu nebūt iemeslu dēļ tos nav spējīgs segt. Tāpat pastāv iespēja, ka nodrošinājumu pēc līguma termiņa beigām varētu nākties izmantot arī gadījumos, kad iestājas uzņēmuma pārejas risks.

15. Apdrošināšana

Izstrādājot līguma noteikumus par apdrošināšanu, koncedentam jākoncentrējas uz šādiem aspektiem:

- 1) obligāti apdrošināmo risku noteikšana – šajā gadījumā tas būs pakalpojuma nepārtrauktas pieejamības risks un koncesijas resursu bojāejas un zaudējumu risks. Minētais, protams, neizslēdz pienākumu iegādāties tādas apdrošināšanas, kuru iegādi paredz normatīvie akti, piemēram, civiltiesiskās atbildības apdrošināšanu būvkomersantiem;
- 2) apdrošināšanas atlīdzību izlietošanas regulēšana, paredzot koncedentam tiesības kontrolēt saņemto līdzekļu izlietojumu.

16. Līguma izpildes uzraudzība

Uzraudzības veikšana ir koncedenta pienākums, taču jāņem vērā, ka nereti nepieciešamā informācija būs iegūstama tikai no koncesionāra. Līdz ar to, līgumā attiecībā uz līguma izpildes uzraudzību jānoregulē šādi aspekti:

- 1) informācijas dokumentēšanas un uzglabāšanas pienākums;
- 2) koncesionāra iesniedzamie pārskati un informācija par līguma izpildes gaitu un tā finansiālo stāvokli;
- 3) pienākums un kārtībā, kādā koncesionārs nodrošina koncesionāram piekļuvi darbu veikšanas, koncesijas resursu un projekta dokumentācijas atrašanās vietām audita veikšanas nolūkā;
- 4) ar koncesionāru saskaņojamo darbību un dokumentu uzskaitījums;
- 5) kārtība, kādā puses ziņo viena otrai par līguma pārkāpumiem un vienojas par pārkāpumu novēršanas kārtību un termiņiem;

- 6) koncedenta tiesības pieprasīt koncesionāra nekompetenta personāla atsaukšanu;
- 7) piesaistīto apakšuzņēmēju saskaņošanas pienākums.

17. Nepārvarama vara un normatīvo aktu izmaiņas

Regulējot nepārvaramas varas apstākļus un pušu rīcību šādos gadījumos, nepārvaramas varas apstākļu uzskaitījumā nevajadzētu iekļaut normatīvo aktu izmaiņas, jo normatīvo aktu izmaiņu risks ir viens no riskiem, kas tiek dalīts starp koncedentu un koncesionāru, un atsevišķos gadījumos tas tiek attiecināts arī uz pakalpojuma lietotāju. Vispārējs princips normatīvo aktu izmaiņu riska vadīšanā ir tāds, ka koncesionārs uzņemas uz sevi jebkuru izdevumu segšanu, kas saistīti ar izmaiņām normatīvajos aktos. Pie tam, lielākajā daļā gadījumu šādu izmaiņu radītās papildus izmaksas, koncesionāram būs iespēja iekļaut tarifā, tādējādi saņemot atlīdzību no pakalpojuma lietotājiem.

Izņēmums ir gadījumi, kad publiskais sektors veic tādas izmaiņas normatīvajos aktos, kas radikāli maina siltumapgādes koncepciju koncesionāra darbības teritorijā. Šādos gadījumos koncesionāram būtu jābūt tiesībām saņemt atvieglojumus sakarā ar pakalpojuma pieprasījuma riska iestāšanos.

Papildus arī jāatzīmē, ka nepārvaramas varas regulējumā būtu jāiekļauj noteikumi, kas paredz koncesionāra atbildības pienākumu gadījumos, kad tas ir vainojams enerģētiskās krīzes izraisīšanā. Tomēr, koncesionāra atbildība nevar būt vienīgais mehānisms, ar kuru tiek vadīts šis risks, līgumā ir jābūt iekļautam projekta uzraudzības mehānismam, kas ir pietiekams, lai šāda gadījuma iestāšanos jau savlaicīgi novērstu.

18. Pušu atbildība par saistību neizpildi

Tā kā koncesijas līgumos, atšķirībā no citiem VPP līgumu veidiem, nav paredzēti koncedenta veicamie maksājumi par sniegto pakalpojumu. Tādēļ koncedentam iztrūkst svarīgs sankciju piemērošanas, kā arī stimulējošs instruments – iespēja neveikt koncesionāram pienākošos maksājumus par sniegto pakalpojumu. Līdz ar to, vienīgās iespējamās sankcijas par līguma neizpildi ir koncesionāram piemērojami līgumsodi, kā arī īpaši nopietnos gadījumos tiesības atkāpties no līguma.

Protams, analogiskas tiesības ir paredzamas arī koncesionāram gadījumos, kad koncedents nepilda savus pienākumus.

19. Strīdu risināšana

Attiecībā uz strīdu risināšanas mehānismu, jāpievērš uzmanība šādām niansēm. Tā kā viena no koncesijas līguma pusēm ir publiska persona, līgumā nedrīkst iekļaut šķīrējtiesas klauzulu. Tas nozīmē arī, ka strīdus jautājumu izpētei pieaicināto ekspertu slēdzienam drīkst būt tikai konsultatīvs raksturs, pretējā gadījumā tiktu pārkāpts šķīrējtiesas iekļaušanas aizliegums.

Attiecībā uz strīdu risināšanu pārrunu ceļā, līgumā būtu ieteicams iekļaut pienākumu visas pārrunas protokolēt.

Tāpat arī, jāneregulē situācijas, kad koncesionāram līguma izpildes sakarā rodas strīdi ar trešajām personām, pakalpojuma lietotājiem un projekta finansētājiem, nosakot, ka šādu strīdu un nesaskaņu risināšanas pārrunās ir pieaicināms koncedents.

20. Koncesijas līguma pārskatīšana

Ņemot vērā koncesijas līguma garo termiņu, noteikti būtu jāparedz iespējas un periodiskums tā pārskatīšanai. Saskaņā ar Eiropas Komisijas ieteikumiem, attiecībā uz līguma izmaiņām un to periodiskumu par paraugu var ņemt noteikumus, kas iekļauti ISPA finansēšanas memorandā. Atbilstoši šiem ieteikumiem, koncesijas līguma pārskatīšana ir pieļaujama, ja attiecībā uz tā izpildi ir notikušas būtiskas izmaiņas. Par būtiskām izmaiņām projektā uzskatāmi tādi apstākļi, kuru rezultātā koncesijas turpināšana uz esošajiem noteikumiem, piešķir koncedentam vai koncesionāram

nesamērīgas priekšrocības¹¹. Būtībā, ņemot vērā šādu līgumu ilgtermiņa raksturu, jārēķinās, ka grozījumi var būt nepieciešami par jebkuriem jautājumiem – darbu izpildes termiņiem, maksājumiem, investīcijām, u.tml. Un tas arī ir pieļaujams, kamēr vien netiek mainīts līguma priekšmets un svarīgāko risku sadalījums.

21. Līguma izbeigšana, vienpusēja atkāpšanās

21.1. Koncedenta tiesības vienpusēji atkāpties

Koncedentam būtu jāparedz tiesības vienpusēji atkāpties no līguma, ja koncesionārs nepilda vai nepienācīgi pilda no līguma izrietošos būtiskos pienākumus un tas nopietni ietekmē pakalpojuma sniegšanas kvalitāti un apgrūtina uz savstarpēju sadarbību balstītu projekta realizāciju. Šādi gadījumi būtu, piemēram:

- 1) koncesijas maksas samaksas termiņu kavējumi;
- 2) paredzēto rekonstrukcijas un uzturēšanas darbu veikšanas termiņu kavējumi, kā arī citāda nepienācīga paredzēto darbu izpilde;
- 3) paredzēto investīciju neieguldīšana;
- 4) nespēja nodrošināt kvalitātes prasībām atbilstošu pakalpojumu;
- 5) koncesionārs ar tiesas spriedumu atzīts par maksātnespējīgu;
- 6) Koncesionārs Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā iesniedzis dalībnieku/akcionāru lēmumu par Koncesionāra likvidāciju;
- 7) Koncesionārs ir uzsācis reorganizāciju, uzņēmuma pāreju vai jauna komercdarbības veida veikšanu, nesaņemot iepriekšēju rakstveida piekrišanu no Koncedenta un tas nopietni apdraud tā spējas realizēt koncesiju, u.c.

21.2. Koncedenta tiesības vienpusēji atkāpties

Koncesionāram, savukārt, būtu jāparedz tiesības vienpusēji atkāpties no līguma, ja:

- 1) koncedents savlaicīgi nenodod koncesionāram koncesijas resursu vai arī pēc nodošanas kavē to lietošanu;
- 2) koncedents vairāk nepamatoti atkārtoti kavē jebkuru šajā Līgumā minēto saskaņojumu vai atbilžu sniegšanu;
- 3) koncedents pieprasa tādu labojumu izdarīšanu rekonstrukcijas, uzturēšanas vai attīstīšanas darbiem izstrādātajos tehniskajos projektos, kuri pēc koncesionāra ieskatiem padara neiespējamu līgumam atbilstošu pakalpojuma sniegšanu vai arī nepamatoti sadārdzina projekta ieviešanas izmaksas.

21.3. Līguma izbeigšanas kārtība vienpusējas atkāpšanās gadījumā

Regulējot koncesijas līguma izbeigšanas kārtību pēc vienas puses iniciatīvas, būtu svarīgi paredzēt mehānismu, kurš ar rakstveida apliecinājumiem ļautu pārliecināties par konstatēto pārkāpumu, kuri ir vienpusējās atkāpšanās pamatā, esamību. Tāpat arī, pusēm vienmēr jāatceras, ka koncesijas līguma mērķis ir tajā paredzēto pienākumu pilnīga realizācija, tādēļ līgumā būtu jāparedz mehānisms, kas pusēm sākotnēji liek meklēt risinājumus turpmākai sadarbībai, atkāpšanos no līguma atstājot kā galējo mehānismu.

21.4. Atlīdzība par neatpelnītajām investīcijām

Gan izbeidzoties koncesijas līguma termiņam, gan vienpusējas atkāpšanās no līguma gadījumā, gan arī, ja līgums tiek izbeigts, iestājoties *force majeure* apstākļiem, būtu jāparedz noteikumi, pēc kuriem tiek aprēķināts koncesionāra ieguldīto, bet neatpelnīto investīciju apjoms. Īpaši tas attiecas uz gadījumiem, kad līgums tiek izbeigts koncedenta vainas dēļ. Šīs kompensācijas mērķis nav dot iespēju gūt peļņu papildus jau atpelnītajām investīcijām, bet gan novērst situāciju, kad līguma izbeigšanas rezultātā koncesionāram ir radīti zaudējumi. Īpašs regulējums attiecībā uz kompensācijas aprēķināšanu būtu jāparedz gadījumiem, kad līgums tiek izbeigts koncesionāra vainas dēļ, lai saglabātu līguma izbeigšanas sankcijas raksturu.

¹¹ Guidelines for successful public-private partnerships// European commission 2003, 41.lpp.

Ņemot vērā iepriekš minēto, kompensācijas noteikšanai būtu jāpieaicina zvērināts revidents vai mantisko ieguldījumu novērtēšanas eksperts, kura uzdevums būtu noteikt koncesijas līguma darbības laikā veikto ieguldījumu grāmatvedības uzskaites vērtību. pie tam, būtu jāparedz nosacījums, ka atļūdzinātas tiek tikai tādas investīcijas, kuras saskaņotas ar koncedentu.

22. Koncesijas saskaņotība ar jebkādiem papildus līgumiem

Tā kā koncesijas līguma noteikumi būtu saskaņojami ar citiem līgumiem (ar finansētājiem, apdrošinātājiem, u.tml.), kas attiecas uz koncesiju, līgumā būtu jāparedz mehānisms, kurš paredz, ka jebkuri uz projektu attiecināmie līgumi tiek noslēgti koncedentam pieņemamā formā. Tāpat arī ar koncedentu būtu saskaņojami jebkuri papildinājumi un grozījumi līgumos.

23. Koncedenta tiesības pārņemt koncesijas līguma tiesību un pienākumu izpildi

Koncedentam jāparedz tiesības pārņemt koncesijas līguma izpildi, ja tam ir pamats uzskatīt, ka pastāv nopietns apdraudējums personu dzīvībai, veselībai un drošībai, koncedenta, pakalpojuma saņēmēju un trešo personu īpašuma drošībai, kā arī apkārtējai videi, u.tml. Siltumapgādes koncesijas gadījumā nopietns iemesls būtu koncesionāra nespēja savlaicīgi uzsākt apkures sezonu.

Tāpat arī koncedentam ir tiesības pārņemt koncesionāra tiesības un pienākumus, kas izriet no koncesijas līguma, un piesaistīt līguma izpildei citus speciālistus un/vai savus darbiniekus no brīža, kad kāda no līguma pusēm iesniegusi paziņojumu par līguma pirmstermiņa izbeigšanu.

Paziņojot par līguma izpildes pārņemšanu, koncedents dara zināmus tā iecerētos pasākumus, kā arī to veikšanai nepieciešamo rīcību no koncesionāra puses.

Līgumā arī jāparedz koncesionāra pienākums pārtraukt izmantot savas no līguma izrietošās tiesības, kas attiecas uz koncesijas resursu lietošanu, kā arī nodot koncedentam visu dokumentāciju (jebkāda veida projektus, plānus, tehnisko dokumentāciju, u.tml.), kas attiecas uz Koncesijas resursiem. Tāpat arī no brīža, kad koncedents pārņem koncesionāra tiesību un pienākumu izpildi, koncesionāram ir pienākums nodrošināt koncedentam piekļuvi kontam, kurā atbilstoši Pakalpojuma piegādes līgumiem ir ieskaitāmi pakalpojuma lietotāju maksājumi.